

Dreptul la imagine și portretul în fotoreportaj

Autor:

Prof. Univ. Dr. DANIELA CHIOREAN

Afilierea instituțională:

**UNIVERSITATEA DE ARTĂ ȘI DESIGN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ARTE PLASTICE**

Date de contact:

Cluj-Napoca, str. 21 Decembrie 1989, Nr. 17, Ap. 11, jud. Cluj, România

dani_chiorean@yahoo.com

Fotografiile și utilizatorii fotografiilor se confruntă cu diverse riscuri atunci când publică imaginile realizate de ei. Cu toate acestea cele mai multe procese sunt îndreptate împotriva persoanei care folosește o fotografie, mai degrabă decât împotriva fotografului. Toate companiile care folosesc fotografii (de exemplu: în publicitate, în ambalarea produselor, în paginile de internet), ar trebui să fie conștienți de potențialele litigii.

Cu toate acestea, în ultimul timp, am constatat că o mulțime de fotografi amatori sau profesioniști își exprimă opinia asupra dreptului de autor privind fotografiile realizate de ei ce sunt difuzate prin intermediul internetului, fără a descoperi o baza legală în spusele lor.

La nivel internațional, putem spune că legile privind dreptul de autor sunt similare dar cu toate acestea, există diferențe importante. Este imposibil să ne ocupăm în acest articol de toate legile aplicabile fotografiei, sau să discutăm despre toate legile relevante din întreaga lume. Această diversitate legislativă creează probleme reale pentru fotografi care exploatează imaginile lor la nivel mondial, precum și pentru companiile care construiesc campanii internaționale de publicitate sau de marketing pe internet.

Foarte multe elemente sau fragmente din imaginile publicitare, modă, design interior sau divertisment sunt adesea incluse în fotografii. De asemenea, fotografiile includ frecvent în cadrele lor: picturi, sculpturi, obiecte de artizanat, lucrări de arhitectură, bijuterii, îmbrăcăminte, jucării sau alte lucrări artistice. Dintre acestea, aproape toate sunt protejate prin dreptul de autor. Astfel, fotografiile din mediul online cel mai adesea sunt publice și extrem de accesibile oricărui utilizator al internetului. Fie ca este vorba de peisaje, portrete, natură, animale, fie de domenii de specialitate, printr-o simplă accesare a unei pagini de internet sau motor de căutare ai acces la fotografii din orice domeniu. Cu toate acestea, cel mai adesea utilizatorii nu cunosc faptul că aceste fotografii publice și la îndemâna oricui pot fi protejate prin drepturi de autor.

1. Ce ar trebui să aveți în vedere atunci când fotografați oameni?

Nu există nicio prevedere legală care să te oblige în mod expres să obții acordul prealabil pentru a fotografia o persoană în spațiul public. Cu toate acestea, sunt prevăzute situații în care

fotografia încalcă anumite interese sociale importante, cum ar fi: securitatea națională, protecția copiilor, dreptul la intimitate, etc. Aceste situații sunt prevăzute de legile, regulamentele și reglementările naționale. Indiferent de legislație, există, de asemenea, unele lucruri pe care un fotograf nu poate să le fotografieze din motive etice. Anumite fotografii ale oamenilor pot să prejudicieze persoana din imagine prin denaturarea adevărului. Dacă, în calitate de fotograf, cunoști legea și drepturile persoanei pe care o fotografiezi, va fi mai ușor pentru tine să găsești soluții prin care reduci la minimum riscurile legale.

2. Dreptul la imagine al persoanei din fotografie

În principiu, fotografierea unei persoane ori utilizarea acestei imagini sunt interzise în absența consimțământului prealabil al persoanei fotografiate, sau, în cazul minorilor, în absența consimțământului prealabil al părinților sau reprezentanților legali. Cu toate acestea, dreptul la imagine nu este un drept absolut, iar fotografierea și utilizarea imaginii unei persoane sunt permise chiar în lipsa unui consimțământ prealabil atunci când acestea se fac cu bună credință în exercitarea altor drepturi fundamentale cum este, de exemplu, dreptul la informare.

3. Când este permisă fotografierea unei persoane și când avem nevoie de acordul acesteia pentru a fi fotografiată.

Când realizați o fotografie a unei alte persoane, intrați în discuție două drepturi fundamentale care intră în joc: pe de o parte dreptul fotoreporterului la liberă exprimare și pe de altă parte dreptul subiectului la viață privată (dreptul de a fi lăsat în pace). Multe țări au legi de confidențialitate care tratează circumstanțele în care cineva poate fotografia oameni și, într-o măsură mult mai largă, circumstanțele în care s-ar putea utiliza imagini ale oamenilor.

În continuare, sunt descrise unele restricții potențiale în multe țări privind preluarea și utilizarea de imagini de oameni.

- i. Fotograful poate fi răspunzător pentru încălcarea drepturilor la confidențialitate ale altora, atunci când în mod intenționat pătrunde ofensiv pe domeniului privat al cuiva cu scopul de a captura o imagine.
- ii. Poti fotografia, de regulă, pe cineva într-un loc public. Dar, dacă fotografiezi o persoană în mod clandestin sau fără permisiunea acesteia din interiorul casei, a biroului sau în alte zone private, atunci sunt de natură să încalce drepturile de confidențialitate ale acestora.

Publicarea unor fapte cu caracter privat, divulgarea unor chestiuni cu privire la viața privată a cuiva către public ar putea ridica, de asemenea, probleme legate de drepturile de confidențialitate. Delimitarea dreptului la imagine de dreptul la liberă exprimare și informare nu este un exercițiu simplu, iar instanțele de judecată sunt de multe ori puse în situația de a cântări atent limitele acestor drepturi fundamentale atunci când sunt chemate să decidă dacă utilizarea imaginii unei persoane satisface sau nu exigențele legale.

În efortul de a trasa granița între dreptul la imagine și dreptul la liberă exprimare și informare, legea și practica judiciară au definit câteva reguli principiale.

Fotografierea unei persoane aflate într-un spațiu privat, indiferent că acel spațiu îi aparține ei sau altei persoane, fără acordul acesteia, este de principiu interzisă, indiferent dacă este urmată sau nu de utilizarea acelei imagini sau înregistrări (art. 74 lit. c) din Noul Cod Civil.

În plus, în condițiile Codului Penal fotografierea unei persoane aflate în spații private fără consimțământul său ar putea reprezenta infracțiune pedepsită cu amendă sau chiar închisoare.

Situația fotografierii sau utilizării imaginii unei persoane surprinse într-un loc public în desfășurarea unei activități publice (artiștii care susțin un concert, sportivii care participă la un eveniment sportiv etc.) se află la polul opus. În acest caz, utilizarea imaginii persoanei respective fără acordul său nu încalcă legea dacă nu aduce atingere reputației ori demnității sale.

Legea nu consacră regula conform cu care tot ce se întâmplă pe domeniul public poate fi filmat sau fotografiat. Situațiile cel mai des întâlnite și care generează conflicte legale sunt acelea când, fără acordul său, se utilizează imaginea unei persoane surprinse într-un loc public, însă în desfășurarea unei activități private (de exemplu, persoanele din publicul unui concert sau unui eveniment sportiv).

Dreptul la imagine ar suferi o restrângere nejustificată dacă el ar putea fi exercitat numai în limitele spațiilor private. Activitățile curente presupun deplasarea și prezența individului în spații și locuri publice, iar a considera că această alegere reprezintă o opțiune în sensul acceptării unei expuneri către publicul larg ar conduce la concluzia forțată că o persoană va putea să păstreze intimitatea activităților sale zilnice numai dacă ar rămâne în permanență în securitatea unui spațiu privat. Din acest motiv, fotografierea și utilizarea imaginilor cu activități private desfășurate în locuri publice sunt legale numai dacă înregistrările sunt utilizate cu bună-credință. Aceasta impune existența unui interes legitim care să justifice fotografierea și utilizarea, interes care trebuie să existe inclusiv la momentul fotografierii (de ex. surprinderea unor fapte nelegale). În caz contrar, utilizarea cu bună-credință este pusă sub semnul întrebării, iar persoana în cauză se va putea opune utilizării imaginii sale.

Într-o situație specială se află persoanele general cunoscute, fie deoarece ocupă o funcție care implică desfășurarea unor activități publice (de exemplu membrii Parlamentului, Guvernului și ai altor autorități publice), fie datorită domeniului în care profesează (actori, cântăreți sau alte categorii de artiști și persoane larg cunoscute). În primul caz, fotografierea și utilizarea imaginilor sunt mai permissive, notorietatea persoanei conferind o notă de „publicitate” activităților sale, corespunzătoare unei nevoi de informare mai acute a publicului larg. În cel de-al doilea caz, activitățile private ale persoanelor general cunoscute vor putea fi surprinse fără acordul lor dacă există un interes legitim al publicului larg de a cunoaște conduita acestora în timpul nealocat activității ce presupune expunere.

Astfel cum afirmam anterior, la nivel internațional, putem spune că legile privind dreptul de autor sunt similare dar cu toate acestea, există diferențe importante. De exemplu, în Franța a fost sancționată situația în care imaginea unei persoane, surprinsă în public, a fost utilizată fără acordul său într-un context care urmărește să dea o altă dimensiune imaginii, plasând individul într-o ipostază diferită de cea inițială. De asemenea, instanța supremă franceză a decis că informarea publicului cu privire la consecințele unui eveniment trebuie să se facă cu respectarea demnității persoanei.

Jurisprudența franceză recunoaște la rândul său un regim special pentru persoanele publice; este prezumată existența consimțământului ca parte a activității publice sau profesiei, cu condiția ca imaginea să fie utilizată în scopuri de informare și non-comerciale.

În aceeași notă, doctrina italiană susține principiul conform cu care publicarea imaginii unei persoane fără consimțământul acesteia este permisă atunci când subiectul este o persoană

cunoscută, dacă publicarea este necesară pentru înfăptuirea justiției sau pentru realizarea unor interese generale ale societății.

4. Este portretul din fotografie protejat de dreptul proprietății intelectuale?

Dreptul la imagine se referă strict la reprezentarea vizuală sau auditivă a imaginii persoanei respective. În acest caz, nu putem vorbi în mod exclusiv de imaginea unei persoane ca fiind protejată prin dreptul de autor. Dar, trebuie să fii precaut atunci când fotografiezi pe cineva care poartă ceva protejat prin dreptul de autor, cum ar fi un obiect de fashion design, design industrial sau marcă înregistrată.

De exemplu:

- Un fotomodel purtând o piesă de haute couture sau unele bijuterii;
- Un actor care poartă un costum de marcă; sau
- Un sportiv care poartă un tricou cu o insignă sau logo-ul unei mărci înregistrate pe el.

5. Diferite cazuri de distribuire a portretelor în fotoreportaje în general

Fotografierea și distribuirea imaginii unei persoane fără acordul acesteia trebuie să se facă cu responsabilitate, astfel încât să se asigure un just echilibru între libertatea de expresie, nevoia publicului de informare și respectarea vieții private. O relație de prietenie între cel care utilizează imaginea și persoana vizată nu este de natură să „legalizeze” utilizarea imaginii primului fără acordul său, însă ar putea să aibă relevanță sub aspectul existenței unui acord implicit al persoanei fotografiate.

În acest sens, art. 76 din Codul civil prezumă acordul persoanei fotografiate pentru utilizarea imaginii sale atunci când respectiva persoană a oferit fotografia unei persoane despre care cunoștea că își desfășoară activitatea în domeniul informării publicului (de exemplu unui fotoreporter).

În completarea celor de mai sus, **publicarea fotografiei unei persoane constituie prelucrare a datelor cu caracter personal ale persoanei în cauză.** În conformitate cu legislația specială în materia prelucrării datelor personale (Legea nr. 677/2001), persoanele vizate au dreptul să se opună prelucrării datelor lor (cum ar fi în cazul nostru utilizarea imaginii), putând obliga pe cel care publică imaginile în cauză să le șteargă.

În măsura în care persoana vizată suferă o vătămare morală, iar încetarea utilizării imaginii nu este suficientă pentru a acoperi această vătămare, instanța de judecată poate obliga pe autorul utilizării să plătească daune morale. În plus, refuzul de a șterge imaginile relevante conform dispozițiilor instanței poate atrage obligarea celui în cauză să plătească o amendă stabilită pe zi de întârziere până la conformarea cu decizia instanței de judecată.

6. Folosirea imaginii cuiva pentru a obține câștiguri financiare.

Multe țări recunosc faptul că indivizii au un drept la imagine. Dreptul la imagine este opusul direct al dreptului la viață privată. Aceasta recunoaște că imaginea unei persoane are o valoare economică, care se presupune a fi rezultatul efortului propriu și confer fiecărei persoane dreptul de a exploata propria imagine.

Sub acest drept, ai putea fi răspunzător dacă utilizezi o fotografie a cuiva fără consimțământul acesteia, pentru obținerea unor beneficii comerciale. Deși dreptul la publicitate

este frecvent asociat cu celebrități, fiecare persoană, indiferent de modul în care este sau nu celebru, are dreptul de a preveni utilizarea neautorizată a numelui sau a imaginii sale în scopuri comerciale. Cu toate acestea, ca o chestiune de practică, această chestiune este adusă în discuție de obicei de celebritati, care se află într-o poziție mai bună decât indivizii obișnuiți să demonstreze că identitatea lor are valoare comercială. Ar trebui, prin urmare, fotografii să acționeze cu o prudență specială înainte de a utiliza fotografia unei celebrități pentru propriul câștig comercial. Dacă ia în considerare vânzarea de fotografii de celebrități sau folosirea lor în reclame sau pe site-ul personal, atunci ar trebui să obțină cu siguranță permisiunea de a face acest lucru, de la persoanele portretizate în fotografiile tale.

Exemplu: Folosirea neautorizată a fotografiei celebrității de tenis Simona Halep pe coperta unei reviste de sport după ce câștigă un meci de tenis important, nu ar fi, probabil, considerată o încălcare a dreptului la imagine, deoarece utilizarea este în principal informativă. Pe de altă parte, dacă se imprimă aceeași imagine pe afișe și se scot la vânzare, reprezintă pur și simplu o încercare de a face bani prin exploatarea imaginii ei. Simona Halep ar avea motive să depună o acțiune în instanță pentru încălcarea dreptului său la imagine. Acest lucru poate duce la suportarea de daune și/sau îndepărtarea forțată a posterelor.

Exemplu: Un fotograf care afișează portretul cuiva, fără a obține mai întâi permisiunea, în fereastra magazinului său sau pe site-ul său pentru a face publicitate serviciilor de portret, poate, în unele țări să fie răspunzător pentru încălcarea drepturilor persoanei înfățișate în timp ce dreptul unui individ la viață privată se încheie, în general, atunci când individul moare, în multe țări, drepturile de publicitate continuă mai mulți ani după moarte. Acest lucru înseamnă, de exemplu, că este ilegal în unele țări de a utiliza o fotografie a lui Marilyn Monroe sau Elvis Presley în scopuri comerciale fără acordul moștenitorilor lor. Ca o chestiune de fapt, mulți reprezentanți și autori cunoscuți, muzicieni, actori, fotografi, politicieni, figuri sportive, celebrități, și alte figuri publice continuă să controleze și să licențieze utilizarea numelor acestor persoane.

Exemplu: Fotografii pot fi răspunzători pentru defăimare, publicitatea falsă sau o concurență neloială în cazul în care acestea contribuie la crearea unor reclame care scad reputația unui concurent, afacerea lui sau produsele sau serviciile sale. Nu se recomandă folosirea fotografiilor într-un mod care expune pe cineva la ridiculizare sau dispreț. O persoană care este portretizată într-o lumină falsă sau defăimată poate aduce un proces împotriva ta pentru prejudiciul suferit (cum ar fi umilire, pierderea unui loc de muncă sau abilitatea de a câștiga un trai).

CONCLUZII

Fotografii profesioniști sau amatori trebuie să cunoască restricțiile legale referitoare la fotografierea subiectelor care includ orice material privind drepturile de autor, marcă comercială, persoană identificabilă sau afacere privată. De fiecare dată, trebuie să evalueze dacă ar trebui să obțină permisiunea prealabilă scrisă, sau dacă ar trebui să avertizeze clientul lor cu privire la problemele cu potențial juridic.